

DATE NOI CU PRIVIRE LA UN ELEMENT DIN ARHITECTURA CETĂȚII POENARI, RĂCENT DESCOPERIT

GH. I. CANTACUZINO și Arh. OLGA BĂZU

Fig. 1. Planul și releveul pereților de est și de sud de la cisterna Cetății Poenari.

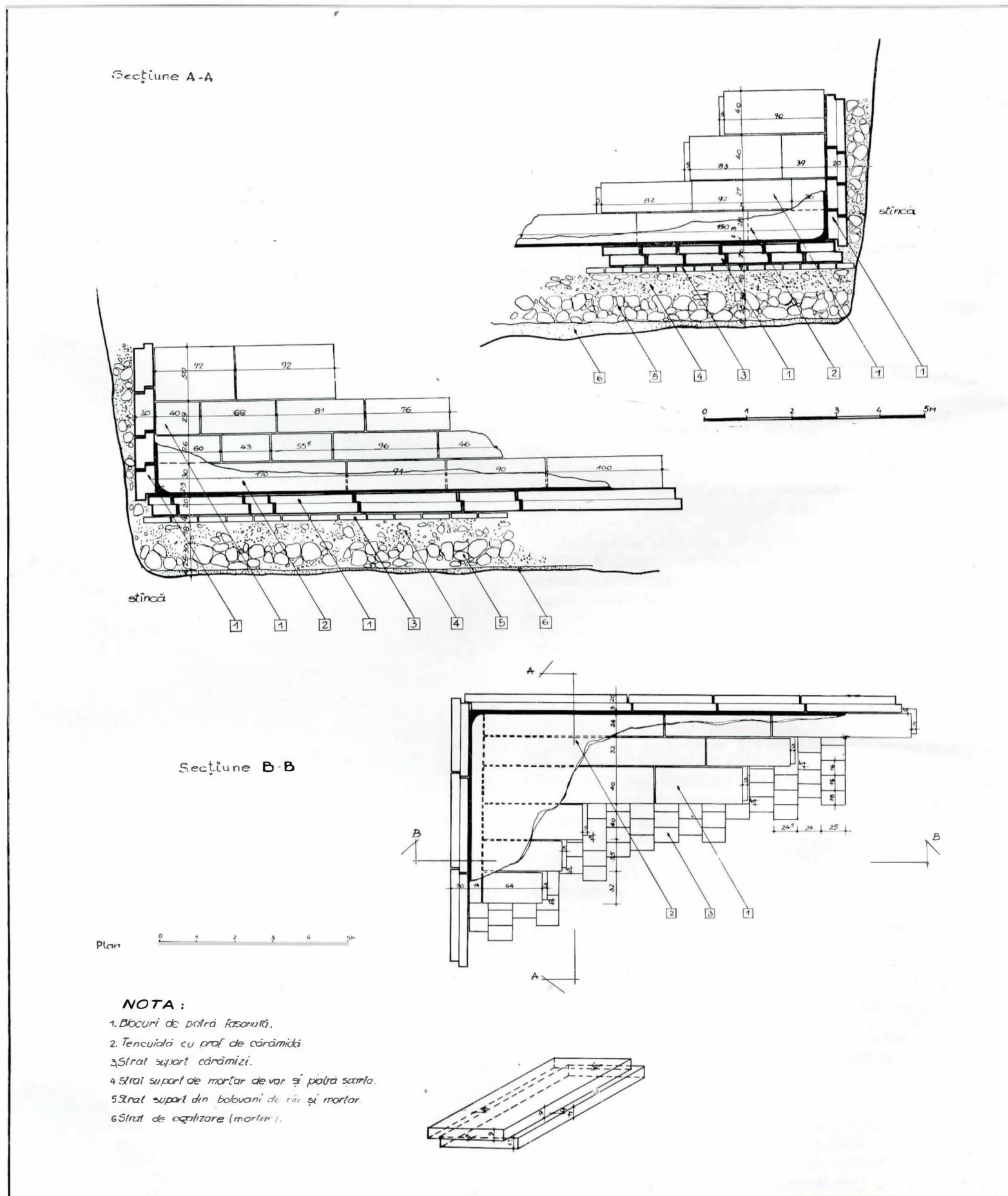

Fig. 2. Cetatea Poenari – cisterna (colțul de sud-est).

Între elementele de un deosebit interes scoase la iveală prin săpăturile arheologice și prin degajarea de dărâmături a ruinelor cetății Poenari, în anul 1969, se află resturile unei încăperi ce constituie obiectul rindurilor de față.

Aceste vestigii sînt situate în partea de nord-est, în zona în care s-a prăbușit o bucată de stîncă cu o bună parte din zidurile incintei și din construcțiile interioare, alipite acestora.

Ceea ce se mai păstrează astăzi din cetate în porțiunea afectată de distrugere oferă puține date privind atît posibilitatea reîntregirii planului fortificației, cît și încăperii respective, din care au mai rezistat numai colțul dinspre sud-est, pe o suprafață de cca 3×4 m și o înălțime de 1,50 m.

Construită într-un lăcaș parțial săpat în stîncă, încăperea are pereții executați din blocuri mari de piatră de Albești, fasonate și îmbinate prin fălțuire, fără mortar. Asemenea lor, partea inferioară, „pardoseala”, este alcătuită identic, blocurile de margini, mai înguste ca cele din cîmp, imbinindu-se perfect cu cele ale zidurilor verticale (fig. 1).

Blocurile sînt finisate la fel pe toate părțile, lungimea și lățimea lor fiind variabilă între 80, 100, 200 cm × 30, 40, 60 cm, cu o grosime constantă de 20 cm.

„Pardoseala” se sprijină direct pe un strat de cărămizi (24,5–25×15–16×4–5 cm) așezate pe lat, care, la rîndul lor, stau pe două straturi suport, cel superior, de 18 cm, alcătuit din mortar de var cu piatră spartă, iar cel inferior, de 25–30 cm, format dintr-un amestec de bolovani de rîu, piatră și mortar, așezat prin intermediul unui ultim strat subțire de mortar, direct pe stîncă. În spațiile laterale dintre zidăria verticală și rocă, se află numai o umplutură de mortar de var cu piatră spartă.

Deosebit de interesantă este îmbinarea fără mortar a acestor blocuri, în greutate medie de 200–250 kg, adică sistemul lor de fălțuire, care amintește de tehnica prelucrării lemnului, numită popular „plătuire la jumătate grosime”. Fiecare bloc, indiferent dacă face parte din ziduri sau „pardoseală”, are dăltuit, în grosimea de 20 cm, un falț de îmbinare pe fiecare latură superioară și inferioară, însă

„ieșite” pe două laturi și „intrate” pe celelalte două opuse, creîndu-se astfel impresia a două bucăți de piatră alipite pe suprafața lor de contact, decalată una față de cealaltă cu cca 5 cm – dimensiunea constantă a falțului (fig. 1).

Exactitatea ciopririi profilelor adîncite sau reliefate formează o îmbinare perfectă, zidăria avînd totodată o mare stabilitate, obținută și prin masivitatea blocurilor componente.

În interior pereții și pardoseala au fost tencuiiți cu mortar de 2–3 cm, aplicat în straturi succesive de 0,4–0,5 cm, avînd în compoziție praf de cărămidă care asigură pe deplin impermeabilitatea.

Mortarul acestei tencuieli pare să fi fost deosebit de consistent, întrucît la turnare nu a apucat să intre în rosturile foarte înguste dintre blocurile de piatră.

Stratul de la suprafață, vizibil, mai deschis la culoare, este sclivisit foarte fin și nu prezintă, atît cît s-a putut cerceta din zonele păstrate, nici o fisură.

Muchiile de întîlnire între cei doi pereți, cît și muchiile dintre pereți și „pardoseală”, aveau tencuiala îngroșată și rotunjită, formînd o scafă cu raza de cca 6 cm.

Principalele probleme care s-au ridicat la descoperirea acestei încăperi, în afara soluției de restaurare¹, privesc pe de o parte, funcția pe care ea a îndeplinit-o în cadrul cetății, și pe de alta, etapa de construcție căreia îi poate fi atribuită.

Cu toată lipsa elementelor care să indice suprafața și înălțimea ei, dacă a fost acoperită cu boltă sau după alt sistem, precum și legătura cu restul cetății, se poate presupune, în urma unei cercetări amănunțite, că ne aflăm în fața cisternei – rezervorul de apă potabilă al fortificației.

În sprijinul acestei afirmații vine însuși sistemul constructiv care asigură rezistența zidurilor contra presiunii și scurgerii apei din interior, precum și deosebita grijă pentru obținerea unui finisaj hidrofug, prin tencuirea cu mortar roșu.

Asemenea rezervoare săpate în stîncă sau zidite, pentru păstrarea apei, întîlnim la toate cetățile medievale situate pe înălțimi, lipsite de resurse naturale. Fortificațiile medievale din Peninsula Balcanică oferă numeroase exem-

Fig. 3. Cetatea Poenari – cisterna (detaliu).

ple de cisterne care prezintă asemănări cu cea de care ne ocupăm. În Bulgaria², cetățile Tareveț și Trapezița de la Tîrnovo, Kričim, Plovdiv, Prouștița, Cetatea lui Asan de lângă Plovdiv³, Tzepina⁴, Oustra⁵, au cisterne al căror plan este rectangular, iar uneori trapezoidal sau în formă de patrulater neregulat, laturile ajungînd la dimensiuni ce ating între 4 și 8 m. Zidurile lor, groase, sînt construite din piatră amestecată cu cărămidă, iar bolțile care le acoperă – cu o mică deschidere în partea superioară – din cărămidă. În interior, pereții acestor cisterne sînt acoperiți cu tencuială de mortar roșu, de obicei în două straturi, cuprinzînd – primul – cioburi sparte, iar al doilea – praf de cărămidă⁶. Forme și dimensiuni asemănătoare au și cisternele unor cetăți din Serbia, dacă ar fi să cităm numai pe cele de la Jelec⁷, Sokolac lângă Sokobanja⁸ sau Zvečan⁹.

Apropieri în privința tehnicii de construcție se pot face și între cisterna de la Poenari și amenajările similare din centrul Europei, care au pereții din blocuri de piatră fățuită, de formă paralelipipedică¹⁰.

Starea în care se păstrează încăperea de la Poenari nu ne lasă să vedem toate asemănările între ea și cis-

ternele amintite din Peninsula Balcanică, deși este evident că forma rectangulară și dimensiunile sînt apropiate. Analogia cea mai izbitoare și cea mai concludentă este tencuirea cu straturi de mortar roșu – cu praf de cărămidă – cunoscut prin proprietățile sale hidroizolatoare.

Se poate presupune că aspectul ei era asemănător cu al exemplelor pe care le-am amintit. Scoaterea apei trebuie să se fi făcut printr-o deschidere aflată în partea superioară – un argument pentru aceasta fiind chiar poziția pe care cisterna de la Poenari o are față de restul fortificației – fiind accesibilă în zona estică a acesteia prin partea superioară.

Rămîne de văzut cărei faze de construcție putem să atribuim cisterna cetății Poenari. În cursul cercetărilor nu s-a putut stabili o legătură stratigrafică cu restul cetății. Materialul arheologic găsit în umplutura provenită din dărîmarea datează, în cea mai mare parte, din ultima fază de folosire a fortificației, a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Faptul că încăperea este perfect integrată în structura zidurilor cetății, ca și folosirea, în stratul suport al părții inferioare, a cărămizilor de dimensiuni identice cu cele folosite la zidurile și bastioanele semicilindrice ale cetății, ne îndreptătesc să o considerăm concomitentă cu construirea acestora, datate foarte probabil, după cum o indică cercetările arheologice, în secolul al XV-lea.

Descoperirea încăperii care a folosit ca cisternă cetății Poenari prezintă un interes deosebit. Apropierile care se pot face cu edificiile din regiunile balcanice (aspecte ale planului, elemente ale tehnicii de construcție, în special tencuirea cu mortar roșu), ca și cu zona central-europeană (folosirea blocurilor de piatră fățuită), încadrează construcția ce ne preocupă într-un grup mai larg de vestigii similare; o deosebesc de alte exemple sistemul de îmbinare a blocurilor prin falțuri. Ingeniozitatea deosebită a amenajării, calitatea înaltă a execuției, dovedesc măiestria celor care au ridicat-o, prelucrînd într-o sinteză originală îndelungata experiență în acest domeniu.

¹ Proiectul de restaurare și consolidare a întregii cetăți Poenari este în fază de execuție de către Direcția monumentelor istorice.

² D. Ţoncev, *Vodosnabdavaneto na krepostite*, în „Godišnik na Plovdivskata narodna biblioteka i Muzei”, Plovdiv, 1935, p. 104 și urm.

³ D. Ţoncev, St. Stoilov, *Asenovata Krepost*, Plovdiv, 1960, p. 22–25.

⁴ D. Concev, *La forteresse Cepina*, în „Byzantinoslavica”, XX, 2, 1959, p. 294–295.

⁵ D. Concev, *Le château médiéval Oustra dans les Rhodopes*, în „Byzantinoslavica”, XXV, 2, 1964, p. 259.

⁶ D. Ţoncev, St. Stoilov, *op. cit.*, p. 24–25.

⁷ A. Deroko, *Srednjevekovni gradovi u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji*, Beograd, 1950, p. 114, fig. 98.

⁸ Ibidem, p. 146, fig. 147.

⁹ Ibidem, p. 167, fig. 174.

¹⁰ Ne vom mărgini să amintim exemplul cetății Sümeg din Ungario, cf. Héji Miklós, Kozák Károly, *Műemlékvédelem és régészet*, în „Magyar Műemlékvédelem”, 1949–1959, Budapest, 1960, p. 223, fig. 279.